

THE HISTORY OF IMAGOLGY: THE THREE STAGES OF EVOLUTION

Elisaveta Iovu

PhD Student, The University of State „Dimitrie Cantemir”, Republic of
Moldova

Abstract. The article briefly describes the history of imagology, which is outlined in three evolutionary periods. The first period starts from the first ideas from the Middle Ages and ends with the Modern Era. The second one begins in nineteenth century, with the advent of the „study of the image”, a privileged field of comparative literature and lasts until 2007, until the appearance of the first Imagological Book. And the third stage starts in 2007, when the imagology regains its status as an independent discipline, continuing today. We highlight the works of all thinkers, philosophers, linguists, historians, anthropologists, comparatives, who have contributed over time to the emergence and development of imagology. In the evolution of the imagology are reviewed the most important historical moments within these three periods.

Keywords: image study, foreign study, comparative literature, imagology, crisis

Imagologia, la fel ca și celelalte discipline umaniste, are o istorie proprie. După părerea cercetătorilor, disciplina a parcurs până la momentul actual trei etape de evoluție. Prima etapă ține de primele discuții despre străin înregistrate încă din Evul Mediu și continuă până în Epoca Modernă, mai exact până la concepțiile unor cercetători ca Humboldt sau frații Grimm. Etapa a doua este marcată de cele două lucrări importante ale modernității, semnate de Ernest Renan și Hippolyte Taine. Etapa dată durează până în sec. al XIX-lea, când apare literatura comparată, ca disciplină de studiu în marile universități din Europa. Iar etapa a treia începe cu apariția „studiului imaginii” din cadrul literaturii comparate. De această părere este comparatistul olandez, Joep Leerssen în 2007. El denumește prima etapă „arheologia imagologiei”, etapa a doua *pre-istorie*, iar a treia „istoria imagologiei” [12, p. 17].

De atunci lucrurile au evoluat. Astăzi, se susține ideea că imagologia a avut trei etape în evoluția sa, însă acestea sunt identificate diferit din punct de vedere cronologic. Prima etapă ar cuprinde toate ideile apărute din Evul Mediu și Epoca Modernă ale gânditorilor și filozofilor timpului care au avut o manifestare ocazională. Etapa a doua începe în sec. al XIX-lea, odată cu apariția „studiului imaginii”, domeniul privilegiat al literaturii comparate și durează până în 2007 [11, p. 325], până la apariția primului *Manual de imagologie* (Studia imagologia 13, *Imagology: The Cultural Construction and Literary Representation of National Characters, A Critical Survey*. Amsterdam: Rodopi, 2007). Iar etapa a treia începe din 2007, când imagologia își recapătă statutul de disciplină independentă, continuând și astăzi. În ceea ce urmează vom prezenta o scurtă istorie a disciplinei, trecând prin toate aceste trei etape de evoluție a imagologiei literare.

Prima etapă include primele idei care au prefigurat mai târziu imagologia. Ele se trag din încercările lui Scaliger (Julius Caesar Scaliger, 1484-1558) de a încadra culturile europene și modele sociale în categorii naționale, în funcție de diferențele culturale și stereotipurile etnice. Lucrarea lui Scaliger, cu sistematizările din *Völkertafel* („Tabloul Popoarelor/Națiunilor”) a influențat etnografia și antropologia modernă timpurie. „Tabloul Popoarelor” (*Völkertafel*) este expus astăzi într-unul din muzeele din Viena pe o pânză cu o tablă largă, reprezentând „zece națiuni conducătoare” ale Europei. Națiunile reprezentate în

acest tablou sunt: spaniolul, francezul, italianul, germanul, englezul, suedezul, polonezul, maghiarul, rusul moscovit și turcul sau grecul. Națiunile au fost studiate cu atenție și definite într-un mod concis în 17 rubrici, într-un dialect german înalt de către F. Stanzel (1999), apoi au fost traduse în engleză de W. Zacharasiewicz (2009).

În primul compartiment al tabelului sunt specificate manierele națiunilor reprezentate, continuând cu trăsăturile de caracter și de personalitate, intelect și temperament, apoi se trec în revistă viciile și bolile caracteristice fiecărei națiuni în parte. Cu privire la acest tablou, pe alocuri absurd, un comparatist german a menționat că acesta ne duce cu gândul „la antichitatea clasică, cel puțin la Theophrastus, un discipol al lui Aristotel” [19, p. 27]. De exemplu, în *Compararea națiunii cu un animal*, spaniolul este comparat cu un elefant, francezul – cu o vulpe, italianul – cu un râs, germanul – cu un leu, englezul – cu un cal, suedezul – cu un taur, polonezul – cu un urs, maghiarul – cu un lup, rusul moscovit – cu un măgar și turcul / grecul – cu o pisică. La rubrica *Virtuți de război*: spaniolul este generos, francezul – viclean, italianul – precaut, germanul – invincibil, englezul – eroic pe mare, suedezul – neînfricat, polonezul – impetuos, maghiarul – rebel, rusul moscovit – împovăraător și turcul / grecul – lenos; iar când se vizează aspectul - *temperamentul națiunii*: cel al spaniolului este bărbătesc, al francezului – copilăresc, al italianului – încâpăținat, al englezului – femeiesc, al rusului – foarte dur, iar al grecului – delicat etc. După Zacharasiewicz, cea mai proeminentă caracteristică a spaniolului (în prima coloană) este *mândria*, o trăsătură care a format imaginea de ansamblu a acestei națiuni. Băutura este viciul dominant al Germaniei, o slăbiciune inevitabilă asociată națiunilor nordice. „Răutatea” reprezintă mai ales *rusului moscovit*, iar grecii și turcii sunt „schimbători ca și aprilie”. Lui Zacharasiewicz nu îi este clar ce scop a servit acest *Völkertafel*, „fie că era vorba despre un ghid în formă prescurtată pentru călători sau pur și simplu cineva era pornit să se distreze cu un fel de glume etnice, precum se întâmplă și astăzi” [19, p. 26-29]. Cu toate acestea, tabelul este relevant în sensul că ilustrează felul în care atribuirea unor caracteristici altor popoare pot deveni repede clișee și stereotipuri. Acestea constituie o preocupare imagologică.

Câteva lucrări fundamentale au marcat evoluția imagologiei în Epoca Luminilor. Acestea sunt *Esprit des lois*, de Montesquieu, *Of National Characters*, de Hume, *Essai sur les mœurs*, de Voltaire și *Scienza nuova* lui Vico. Ele au creat sisteme de clasificare a stereotipurilor etnice. Prin lucrarea sa *Scienza nuova*, publicată în 1725, Giambattista Vico a pus bazele unei psihologii etnice. Lucrarea a propus istoriei omenirii o vastă concepție etno-socio-psihologică. Aceasta presupune analiza națiunilor din mai multe perspective: psihologic, social și etnic. Se are în vedere natura omului în dualitatea lui ca spirit și corp, disponibilitatea acestuia în creație, cultură și civilizație. Considerând că nu un singur om face istoria, ci doar forța colectivă, Vico propune analiza colectivităților lingvistice, pornind de la cele mai mici amănunte, deoarece națiunile sunt originale prin felul lor de a fi, prin puterea lor de a se impune în plan universal, prin spiritualitate și valorile lor. Iar instrumentele care participă în procesul analizei sunt limba, mitologia, poezia, jurisprudența, religia, istoria, moravurile, industria și comerțul. Prin aceste instrumente, Vico înfățișează popoarele. De fiecare dată el încearcă să stabilească elemente de diferențiere dintre oamenii unei colectivități lingvistice, produse prin limbă, minte și inimă. Printre caracteristici ale unor popoare el trece firea *crudă* sau *aspră*, *binevoitoare*, *delicată* sau *coruptă* etc. Mai târziu aceste aspecte au intrat în atenția imagologiei.

Montesquieu a impus, în lucrarea sa „*Spiritul legilor*”, ideea că națiunile și statele trebuie să se subordoneze unor legi. În viziunea filozofului francez, legile trebuie aplicate în fiecare stat, indiferent de forma de guvernământ: republică, monarhie sau despotism. Toți oamenii și statele ar trebui să trăiască în egalitate. Totuși istoria a arătat că unele state sunt mai puternice, iar altele mai slabe, iar puterea hegemonului supune subalternul. În cele 31 de

cărți (părți), Montesquieu efectuează o analiză generală a statelor cu diferite forme de guvernământ, legile care trebuie să stea la baza lor, relațiile determinate de nevoile statelor de a se apăra singure sau de-a ataca alte state. Relațiile dintre statele mai puternice și mai slabe, felul de a fi al lor în raport cu celălalt determină obiectul imagologiei de astăzi.

Eseul lui Hume *Of National Characters* enumeră un șir de caracteristici pe care le are o națiune. Potrivit filozofului scoțian, „fiecare națiune are un set special de maniere [...]”. Oamenii obișnuți din ELVEȚIA au, probabil, mai multă onestitate decât cei de același rang în IRLANDA; și fiecare om prudent va face, din acea circumstanță în sine, o diferență în încrederea pe care o repune în fiecare” [9]. Totodată, Hume propune o modalitate de a caracteriza străinii după criterii fizice și morale. Prin *criterii morale* se are în vedere toate circumstanțele în care se află un popor și care îi determină acestui popor un set de caracteristici/ trăsături obișnuite sau neobișnuite pentru alt popor. Prin *criterii fizice*, Hume înțelege acele calități ale aerului și ale climei, care ar trebui să influențeze sensibil temperamentul, modificând ritmurile și obiceiurile corpului uman. Filozoful scoțian consideră că „nimic nu are un efect mai mare asupra tuturor plantelor și animalelor iraționale” decât aerul și clima [9]. Lucrarea lui Hume a contribuit la conștientizarea faptului că orice națiune, așa cum are o istorie, cultură și limbă proprii, tot așa dispune și de un set de caracteristici care o diferențiază de celelalte națiuni. Cercetările ulterioare care s-au axat pe aceste diferențe au constituit un imbold pentru dezvoltarea imagologiei.

Un alt reprezentant al cărui reflecții au contribuit mult la dezvoltarea imagologiei este Johann Gottfried von Herder (1744 - 1803). El a creat o taxonomie etnică în care „națiunea și cultura” au fost văzute ca ceva natural și fundamental. Prin lucrarea „*Tratat despre originea limbii*”, apărută în 1772, Herder a pus bazele filologiei comparative în cadrul noilor curente. Reflecțiile sale se referă la faptul că oamenii sunt diferiți, vorbesc limbi diferite și au culturi diferite. Herder a fost unul dintre primii care a susținut că limba contribuie la modelarea cadrelor și a modelelor pentru fiecare comunitate lingvistică în parte. Pentru Herder, limbajul este „organul gândirii”. Două secole mai târziu, aceste idei continuă să stimuleze gânditorii, lingviștii, antropologii și imagologii.

Herder a acordat o importanță deosebită și conceptului de *naționalitate*. Națiunea în viziunea lui era individuală și separată, prin climă, educație, relații străine, tradiție și ereditate. El a separat naționalități prin limbi, înclinații și personaje. Herder susține că fiecare națiune poartă în sine standardul perfecțiunii sale, total independent de orice comparație cu cea a celorlalți, pentru că naționalitățile diferă în poezie, în aparență, în gusturi, obiceiuri și limbile lor. Logic, ar trebui să fie diferită și religia acestor naționalități, mai consideră filozoful. După 1776, filozofia lui Herder a avut o transformare profund subiectivă, subliniind influența circumstanțelor fizice și istorice asupra dezvoltării umane. Cercetările lui au condus la dezvoltarea atât a metodei comparative, cât și a celei istorice în științele umane. Desigur că impactul acestora s-a simțit inițial mai mult în antropologie, dar ulterior a jucat și un rol deosebit pentru apariția și dezvoltarea imagologiei. Tezele lui Herder asupra limbajului și tradițiilor culturale ale unei „națiuni” s-au extins la folclor, dans, muzică și artă, inspirându-i pe Jacob și Wilhelm Grimm pentru colecția lor de povești populare germane.

Cel mai important moștenitor al filozofiei lingvistice a lui Herder a fost Wilhelm von Humboldt (1767 - 1835). Marea contribuție a lui Humboldt a stat în dezvoltarea ideii lui Herder că limbajul este „organul gândirii”. El credea, de asemenea, că limbile reprezintă concepții specifice despre lume. În lucrarea *Researches into the Early Inhabitants of Spain by the help of the Basque language* (1821), Humboldt a pus în discuție ideile despre caracterul și structura unei limbi. În viziunea filozofului, limba exprimă viața și interiorul intim al vorbitorilor săi. De aceea limbile diferă între ele în același măsură în care diferă cei care le folosesc. Sunetele nu devin cuvinte decât după ce le-a fost dat un sens și acest sens

întruchipează gândirea unei comunități. Din aceste considerente, Herder consideră că un om este diferit de ceilalți oameni și prin faptul cum vorbește, ce limbă vorbește și cum gândește. Aceste considerații au fost foarte importante pentru imagologie.

Lucrările de lingvistică ale Fraților Grimm au jucat rolul lor în dezvoltarea imagologiei. Lucrarea lui Jacob Ludwig Karl Grimm (1785-1863), „*History of the German Language*”, (1848/1868, 2 volume), este considerată cea mai veche istorie lingvistică a triburilor teutonice. În ea, autorul a pus problema relațiilor între limba germană și cea a geților, tracilor, sciților și a altor națiuni ale căror limbi erau cunoscute doar prin intermediul autorilor greci și latini. Ca și fratele său, Jacob considera că, fiind sufletul națiunii, fiecare limbă poartă caracteristicile identității poporului care o vorbește. Prin limba sa „o națiune” își creează imaginația colectivă. Multe concluzii pe care le-a făcut autorul german au rămas obscure pentru cercetătorii de mai târziu, dar influența cărții asupra imagologiei a fost considerabilă.

O contribuție aparte asupra evoluției imagologiei a avut-o Ernest Renan (1823-1892). Acesta a fost cunoscut în special pentru operele sale istorice cu privire la naționalism și identitate națională – aspecte importante pentru imagologie. El a fost un adept al școlii pozitivist-deterministe, dar în dezbaterile sale despre naționalism și identitate, el a reieșit din dezideratul acestei școli. În prelegerea *Qu'est-ce qu'une nation* (1882), Renan a propus ca naționalitatea să fie analizată din punct de vedere istoric, și nu antropologic, cum o făceau înaintașii lui. El formulează ideea că o națiune se bazează atât pe o moștenire din trecut, care trebuie onorată, cât și pe continuitatea ei din prezent: „O națiune este un suflet, un principiu spiritual. Două lucruri care, pentru a spune adevărul, fac doar una, constituie acest suflet, acest principiu spiritual. Una este în trecut, cealaltă în prezent. Una este posesia comună a unei bogate moșteniri de amintiri; cealaltă este consimțământul prezent, dorința de a trăi împreună, voința de a continua să afirme moștenirea care a fost nedivizată” [15]. Acest text a devenit emblema concepției franceze despre națiune, diferită de concepția germană. Spre deosebire de concepția germană care presupunea că națiunea se ține pe calități esențiale (cultură, limbă, religie și rasă), Renan a remarcat faptul că oamenii dintr-o comunitate lingvistică sunt diferiți, chiar dacă vorbesc aceeași limbă, cum este cazul SUA și Anglia. De aceea el discreditează teoria că rasa reprezintă baza unificării oamenilor. De asemenea, nici limba, nici religia nu sunt baza solidarității unei națiuni, deoarece limba „invită oamenii să se unească, dar nu le forțează să facă acest lucru” și „religia a devenit o chestiune individuală” [15]. Grație acestor concepții, cercetarea imagologică a evoluat la un alt nivel, care a presupus analize și comparații în interiorul statelor. Istoricul a observat că, în timpul Revoluției Franceze, însăși națiunea franceză din care făcea el parte era destul de diversă din punct de vedere etnic. Tezele sale au avut o contribuție specială în cercetările ulterioare ale imagologiei.

Un impact asupra imagologiei l-a avut și determinismul pozitivist, formulat de Hippolyte Taine (1828-1893) în introducerea teoretică a cărții: *Histoire de la littérature anglaise*, (1863). Taine a propus ca un *text literar* să fie înțeles în funcție de trei parametri care îl definesc: *rasă*, *mediu* și *moment*. Propunerea lui Taine s-a deschis spre ceea ce ulterior s-a numit imagologie literară. Potrivit lui Taine, textul literar posedă un set de caracteristici culturale, ele respiră spiritul unui veac, sunt influențate de clima (caldă, rece) și mentalitatea autorului (rasa/ națiunea). La acestea se adaugă experiențele acumulate de către un autor (studii, călătorii, perioadă istorică), într-un mediu fizic, geografic (rural/ urban; sud/ nord; păduri/câmpie; munte/ mare). Taine invocă o întreaga matrice de stereotipuri curente care, conform teoriei climatologice a culturii-temperamentale, influențează textul literar.

Aceste concepții emise în decursul a două mari perioade istorice au condus la apariția unui nou câmp de cercetare. Grație contribuției unor filozofi, experți, istorici, autori din

arealul lingvistic European, s-au pus bazele apariției și dezvoltării „studiului imaginii” și au creat pretexte imagologice de a intra într-o nouă etapă de dezvoltare.

Etapa a doua. „Studiul imaginii” a devenit un domeniu privilegiat al literaturii comparate, datorită unui interes sporit al unor cercetători pentru astfel de studii. După o perioadă îndelungată în care s-au analizat națiunile în ceea ce privește cultura lor, obiceiurile, limba pe care o vorbesc, a venit și rândul literaturii să se afirme în acest sens. Comparațiști francezi care au propus ca națiunile să fie comparate și din punct de vedere al literaturilor lor au fost: Emile Hennequin (1859-1888), Joseph Texte (1865-1900), elvețianul Louis-Paul Betz (1861-1904), Paul Van Tieghem (1871-1948) și alsacianul Fernand Baldensperger (1871-1958). Cel din urmă jucând un rol hotărâtor în imagologie. Studiile acestor reprezentanți, abordând teme relevante pentru imagologia de astăzi, cum ar fi „Francezii la Shakespeare” sau „Germanii în literatura rusă”, au devenit populare în prima jumătate a secolului al XX-lea nu numai în Franța, dar și în Germania, Statele Unite etc. Ei au dat valoare imaginilor care au fost create de scriitori și transmise prin intermediul operelor literare. Studiile acestea „au servit pentru a demonstra variabilitatea extremă a stereotipurilor naționale” [12, p. 21].

F. Baldensperger a jucat un rol deosebit în dezvoltarea *studiului imaginii* în cadrul literaturii comparate. El s-a născut în Saint-Dié des Vosges (în Alsacia), în anul 1871 (în acest an Alsacia și Lorena au fost anexate la Imperiul German, în urma războiului franco-prusian 1870-1871). El a creat *Studii comparative* în 1910, la Paris, iar la Rhénanie (Alsacia), în noua universitate Franceză, a creat o Catedră și Institutul de Literatură Comparată (cu accente mari pe studiul imaginii). Totodată, a inaugurat primul curs public, care a durat tot anul școlar, „Madame de Staël și literatura străină” [14, p. 249]. Cursurile începute de Baldensperger la această universitate abordau tema imaginii Germaniei din operele literare (mai ales în opera scriitoarei Madame de Staël) și a influenței acestei imagini asupra francezilor. Cursul a fost un imbold de analiză a unor aspecte care au intrat ulterior în preocupările imagologiei.

La începutul secolului, Baldensperger a scris monografia „*Goethe en France*” (1904), care a servit drept model pentru Carré în lucrarea sa „*Goethe en Angleterre*” (1920). De fapt, acesta devenise deja un model de urmat pentru diferite proiecte de doctorat. Baldensperger a înființat Institutul de Studii Moderne Comparative din Sorbona. Revista acestora, *Revue de Littérature Comparée* (1921), care funcționează până astăzi, a lansat un număr mare de cercetări ce au vizat studiul imaginii din operele literare. Cel mai important continuator al lui Baldensperger, în special, sub aspectul importanței date istoriei și politicului în analiza literaturii, a fost Jean-Marie Carré, succesorul său la Sorbona și „discipolul său cel mai credincios” [14, p. 250].

Prin lucrarea sa *Les écrivains français et le mirage allemande 1800-1940*, (1947), Jean-Marie Carré a deschis largi perspective noii discipline imagologice. Cercetătorii aveau să afirme că această carte „nu este doar punctul de plecare, ci, mai curând, punctul de sosire” al imagologiei [14, p. 244]. În ea J. M. Carré continuă problemele trasate de mentorul său F. Baldensperger. Studiile lor de început din domeniul imagologiei au trezit opinii contradictorii, deoarece ele se refereau mai mult la aspectul politic și mai puțin la cel literar. Evenimentele care au avut loc în această perioadă în Europa, dar mai ales conflictul dintre Franța și Germania au marcat cercetările lor. Cercetătorii mai consideră că acest conflict a imprimat și literaturii comparate din Franța, un caracter politic [13, p. 2], iar consecințele acestui conflict s-au răsfrânt și asupra imagologiei. Baldensperger nu pare să fie deranjat ca această activitate comparativă este văzută drept politică. Cercetătorul francez afirmă la un moment dat: „acestea sunt problemele pe care literatura comparată nu le poate evita” [1, p. 272]. M.F. Guyard, un discipol a lui Carré, recunoaște că cercetarea efectuată de înaintașii lui în domeniul imagologiei a lunecat din literatură în politică, dar nu numai ei fac această confuzie [8, p. 116].

Prin lucrarea *Les écrivains français et le mirage allemande 1800-1940*, (1947), Jean-Marie Carré pune bazele imagologiei. De fapt părți din această lucrare au fost publicate încă din anul 1928. De atunci, pe parcursul anilor comparatistul francez a mai publicat articole, care au fost încheiate doar după finalizarea războiului, în 1947, și care au pus la dispoziție primele elemente de analiză imagologică. În mai 1928, Jean-Marie Carré publică, în *Revue de l'Université de Lyon*, articolul intitulat „*L'Allemagne vue par les écrivains français au XIXe siècle*”, care trebuie considerat ca fiind un document de fond al imagologiei. Articolul conține primele definiții conceptuale ale imagologiei și se referă la faptul că Franța este o țară deschisă, în care tradițiile ei au o forță și o atitudine de singularitate: „am trăit, timp de trei sferturi de secol, pe ideea sau mai degrabă o imagine tradițională: Germania lui Madame de Staël, Germania romantică”. [3, p. 235]. Imaginea creată de Madame de Staël, despre Germania, comportă conotații pozitive, însă evenimentele istorice din acea perioadă demonstau contrariul. Textul paragraf este adevăratul punct de plecare al imagologiei, care, după cum s-a văzut, nu a fost o propunere metodologică, ci mai degrabă o explicație politică a psihologiei colective. Cercetătorul francez a încercat să explice, din punct de vedere politic, cum s-a constituit imaginea culturală a Germaniei în literatura franceză. Ajungând la înțelegerea faptului că imaginea Germaniei a fost modelată de stiloul Madame de Staël, Carré a purces la analiza nuanțată a traseului în care se creează o imagine a celuilalt, în general, și a celei germane la francezi, în particular.

Carré considera că imaginea unui popor, așa cum este ea proiectată de la un alt popor este influențată mai ales de scriitori care creează iluzii. Constituirea iluzorie a unei imagini are, potrivit comparatistului francez, mai multe efecte negative în țara a cărei locuitori le acceptă. Carré propune o metodologie de analiză care trebuie să facă o mișcare dublă: să permită evaluarea trecutului pentru a preveni pericolele viitorului și să illustreze istoria constituirii imaginii germane în literatura franceză pentru avertizarea compatrioților francezi. Carré consideră că decalajul între realitate și imagine, influențat de cartea scriitoarei Madame de Staël, stă la baza consecințelor grave pe care le-a avut o Franță încrezătoare. Totuși, până la urmă, comparatistul este nevoit să recunoască faptul că scriitoarea nu poartă întreaga vină, căci „nu putem să-i reproșăm pentru că n-a fost un profet” [3, p.293]. Și la urma urmei, nu a putut evita anacronismul care parțial s-a datorat intransigentei lui Bonaparte și întârzierii cu care cartea ei a fost publicată.

Începând cu anul 1928, viața națiunilor este pentru Jean-Marie Carré adevăratul obiect de studiu. În cartea *Les Écrivains français et le mirage allemand* (1947) comparatistul reia conceptele expuse în articolul din 1928, pe care le actualizează în articolul din 1945. Oarecum dezamăgit, Carré recunoaște că este foarte greu să le schimbi concepția francezilor despre imaginea reală a Germaniei, chiar și atunci când, în cel de-al doilea Război Mondial, germanii intrau în casele francezilor cu grenadele. De aceea, el își propune să dea prioritate cercetării formelor prin care un scriitor creează miraje pentru a le putea ține sub control: „Din imaginea pe care [scriitorii] i-o vor da în viitor în cărți, reviste, presă, depinde de orientarea destinului nostru. Suntem suspicioși față de miraje și nu ne aduce prea multe formule încântătoare!” [4, p. XV].

Cercetătorul trasează clar necesitatea studierii imaginilor pe care o țară și le face prin intermediul literaturii. Comparatistul francez îi îndeamnă pe toți: „amintiți-vă greșelile optice făcute de scriitorii noștri, aliniați-vă și subliniați interpretările lor succesive. Aceasta nu este în primul rând despre germani și calitatea expansiunii lor intelectuale. Este vorba despre Noi și aprecierile noastre [...] este o examinare a conștiinței, o întoarcere despre noi înșine și despre istoria noastră spirituală” [4, p. VII] Indiferent care au fost reacțiile ulterioare, Carré pune bazele unui nou început al studiilor de imagine din cadrul literaturii comparate. Această

carte este considerată, pe bună dreptate, drept documentul de bază al imagologiei comparative.

Discipolul lui Carré, M. F. Guyard (n.1921) a continuat domeniul imagologic al literaturii comparate. În capitolul VIII, *L'étranger tel qu'on le voit*, din manualul *La littérature comparée* (1951), comparatistul francez se ocupă de ordonarea definițiilor legate de cunoașterea străinului. El susține că, pentru a da un impuls comparatismului, „fiecare om, fiecare grup, chiar fiecare țară își creează despre alți oameni o imagine simplificată, în care intră numai trăsături, uneori esențiale pentru original, sau pentru alte momente accidentale. [...] Nu mai urmăriți influențe generale iluzorii, căutați să înțelegeți mai bine modul în care sunt elaborate și trăiesc în conștiința individuală marile mituri naționale, aceasta este schimbarea perspectivei care a provocat timp de patruzeci de ani în Franța o reînnoire reală a Literaturii comparate cu deschiderea unei noi direcții de cercetare”. [8, p. 111]

Guyard a propus acest deziderat ca pe un principiu fundamental pentru Literatura Comparată. Adică, o naționalitate trebuie să fie analizată nu *per se* („în sine”), ci ca o naționalitate *as seen* („așa cum este văzută”), ca un trop literar. Comparatistul francez concretizează în cercetările lui obiectul de studiu al imagologiei, ca fiind străinul. Datorită lui M. F. Guyard se produce trecerea de la studiul imaginii la studiul străinului.

În 1950, când programul Guyard a fost prezentat ca un domeniu de viitor al literaturii comparate, cel puțin în Europa de Vest s-a aplicat acest tip de abordare. M. F. Guyard a intrat în polemică cu criticii literari comparațiști americani din cauza că aceștia au acordat prea multă atenție studiului contactelor și influențelor literare. Guyard a crezut, de asemenea, că „studiul influențelor este adesea înșelător și dezamăgitor” [8, p. 110].

Inițial, reprezentanții francezi nu au prevăzut că imagologia poate avea un caracter interdisciplinar complex, de aceea nu au putut răspunde tuturor criticilor venite din partea unor comparațiști cunoscuți. Din aceste considerente, s-a produs o ruptură de aproape câteva decenii în evoluția imagologiei.

Teoreticianul american René Wellek a criticat dur cercetările din domeniul imagologiei efectuate de reprezentanții francezi. El considera că acestora le lipsește un obiect specific de studiu și o metodologie proprie. În momentul în care organul de promovare a comparatismului american publica prefața lui J. M. Carré de la cartea lui Guyard, pretinzând că acesta este un deziderat de urmat, Wellek afirma, în *Anuar*, următoarele: „Așa cum prefața oferă o binecuvântare aproape oficială a ceea ce trebuie considerat autoritar, merită analizat conceptul de «literatură comparată». [...] Conceptul de «literatură comparată» propus de Carré este umbrit și, acest lucru ar putea influența negativ literatura comparată la nivel mondial. Conceptul este prea îngust și prea larg, limitat fals și extins fals” [17, p. 2] Totodată, criticul american remarca și faptul că imagologia francezilor este o formă de „sociologie literară”, mai aproape de preocupările antropologiei etnice decât de cele literare. La cel de-al doilea Congres Internațional de Literatură Comparată din Chapel Hill din 1958, teoreticianul susținea că cercetarea „iluziilor naționale, a ideilor fixe pe care națiunile le au unele despre celelalte” nu țin de domeniul literaturii. Acestea sunt mai degrabă „un studiu util opiniei publice, [...] al unui director de program în Vocea Americii și analogiile acesteia din alte țări” [18, p. 284-285].

În 1958 la Chapel Hill, Wellek și-a extins reacția sa față de profesorii fondatori ai comparatismului francez (excepție a făcut Joseph Texte). „Ei [Baldensperger, Van Tieghem, Carré și Guyard] au înșelat Literatura comparată cu o metodologie depășită și au pus pe ea mâna moartă a secolului al XIX-lea” [18, p. 282]. Pentru Wellek, imagologia era o extensie inadecvată a literaturii comparate, în timp ce reprezentanții lor nu erau cu adevărat interesați de literatură.

Criticile lui Wellek au fost ulterior comentate de cercetătorii din diferite arealuri lingvistice. De exemplu, istoricul român Alexandru Duțu a remarcat că opera literară are o legătură strânsă cu opinia publică: „opera se poate detașa de ea, o poate contrazice și înfrunta, dar nu poate face abstracție de ea. [...] Textul literar nu se înscrie în șirul operelor permanente, al celor care, inspirate de principii, își păstrează chipul mai mult timp neschimbat; textul literar se transformă, se adaptează la gustul publicului, așa cum susține critica literară. Dar aceasta nu trebuie să piardă din vedere faptul că «actualizarea» implică reconstituirea punctului de plecare; dacă nu știm pentru cine și de ce a scris Homer *Odiseea*, cum o mai citim azi?” [7, p. 70-71]. În introducerea la lucrarea *Imagology*, M. Beller și J. Leerssen au punctat nucleul sau, mai bine zis, reperul care face diferență între Imagologie și Sociologie. Ei susțineau că „imagologia nu este o formă de sociologie; obiectivul său este înțelegerea unui discurs, nu a societății. Lucrările literare demonstrează în mod clar că aceste caracterizări naționale sunt doar niște banalități și zvonuri, și nu observații empirice sau constatări de fapt” [12, p. xiii].

Din cauza criticilor reciproce dintre școala franceză și americană, se produce o criză profundă de profil în cadrul literaturii comparate. Din aceste considerente literatura comparată s-a ramificat în două școli: una franceză și alta americană, având direcții diferite de cercetare. Problema cea mare a momentului a fost că nu s-a putut argumenta și demonstra caracterul interdisciplinar al viitoarei discipline. Cu toate acestea, văzută dintr-o perspectivă diferită, critica lui Wellek părea puțin cam prea aspră și nu fiecare critică pe care a emis-o a fost justă și obiectivă. Dyserinck era de părerea că comparațiștii francezi au invocat recomandări în privința analizei „imaginii altei țări”. De cealaltă parte, în comentariile lui Wellek se ascund un șir de sugestii care ar fi putut avea un alt impact asupra unui instrument specific mult mai pozitiv și fructuos decât cel din cazul dat [5]. Comparatistul belgian se întreabă la un moment dat: „are oare cercetarea mirajelor și imaginilor un careva sens pentru știința literaturii, în general, și literatura comparată, în special?” [5]. Același Dyserinck vine cu un răspuns afirmativ.

Cercetătorii (Hugo Dyserinck, Liu Xiangyu) consideră că Wellek avea și niște prejudecăți personale atunci când se apucă să critice dur preocupările comparațiștilor francezi. Wellek era în esență un formalist și un Nou Critic și sursele sale de influență – Formalismul rusesc, fenomenologia lui Ingarden și Noua Critică anglo-americană – au jucat un rol decisiv. Este evident că, în opinia lui, numai „literaritatea, problema centrală a esteticii, natura artei și literatura” merită a fi luat ca obiectiv, doar așa-numitele „abordări intrinseci” [16, p. 325]. Tocmai acești cercetători și-a propus să nu țină cont de aceste prejudecăți academice.

Istoria a demonstrat că Wellek nu avut dreptate în mare parte, dar criticile lui au dus la o criză de durată atât în domeniul literaturii comparate, cât și în cel al imagologiei. Profesorul Hugo Dyserinck, creatorul Școlii de literatură comparată de la Aachen, Universitatea din Amsterdam, a jucat un rol hotărâtor în parcursul evoluției imagologiei. Acest lucru se datorează în mare parte programului său Aachen, care a salvat literatura comparată prejudiciată în acel moment de Wellek. Dilema alegerii între analiza textuală „intrinsecă” și contextualizarea „extrinsecă” a fost depășită de acest comparatist belgian, care susținea că imaginile naționale și stereotipurile nu au nevoie de nici un mijloc de grupare, fie el intrinsec sau extrinsec.

Dyserinck a considerat imagologia drept o direcție prolifică în comparativism, a cărui obiect de studiu este cercetarea în literatură a imaginii altei țări. Ceea ce trebuia clarificat era conceptul de „națiune”, după el. Din punctul său de vedere națiunea nu există cu adevărat ca o comunitate, ci doar ca o construcție mentală „un model temporar de gândire” [6]. Școala de la Aachen a ieșit din dezbaterile „școlii franceze” și din tradiția americană care derivă din Noua Critică, aflată sub conducerea lui Wellek. *Programul Aachen* continuă și astăzi să joace un rol

decisiv în domeniul imagologiei. Și aceasta se datorează mai ales cărților publicate *Studia Imagologica* (până în prezent 25 de volume) și *Studien zur Komparatistischen Imagologie* (3 volume). Dintre acestea, *Studia imagologica nr. 13* și *Terminologie, Methodologie und Perspektiven der komparatistischen Imagologie* se consideră a fi cele mai reprezentative în ceea ce privește teoria și metodologia imagologiei. Au existat destule reproșuri la adresa activității lui Dyserinck desfășurată în domeniul imagologiei. Cu toate acestea, trebuie de recunoscut că, în timpul așa zisei „crize” a literaturii comparate, acesta a jucat un rol decisiv în evoluția imagologiei literare. De aceea, avem certitudinea să afirmăm că Programul Aachen a lui Dyserinck a „salvat” parcursul imagologic al literaturii comparate.

În perioada când Hugo Dyserinck efectua cercetări în domeniul imagologiei la Universitatea din Amsterdam, în spațiul european au mai existat câteva preocupări de imagologie, vizând domenii ca literatura, filozofia, istoria, politica, psihologia, antropologia. În domeniul literaturii putem menționa contribuția comparatistului francez Daniel-Henri Pageaux, desfășurată la Nouvelle Sorbona. Acesta își aduce aportul prin constituirea unei metodologii de analiză a textelor imagotipice și nu numai.

Dat fiind faptul că studiile de imagologie au fost marginalizate, începând cu mijlocul anilor 1970 încoace, unii cercetători au lucrat individual. Imagologia a început să câștige teren tot mai mare în rândul istoricilor. Istoricii considerau că „identitățile naționale sunt construcții și că este în sarcina istoricului de a analiza procesul de creare a acestor construcții, precum și natura reprezentărilor” [12, p. 23]. În acest sens, au apărut un șir de lucrări cum ar fi *The invention of tradition* (1983) al lui Hobsbawm și Ranger și *Les lieux de memoire* (1984-1992) a lui Pierre Nora. Apariția gândirii poststructuraliste, în special cea a lui Michel Foucault, a avut o influență specială în dezvoltarea imagologiei.

De asemenea, în această perioadă au apărut preocupări cu tentă imagologică și în filozofie. Atât Școala din Frankfurt de Filozofie, cât și lucrările lui Karl Popper (*The open society and its enemies*, (1945) au avut scopul să „demitizeze” mitul etnic. Popper prezintă în lucrarea sa o apărare a societății deschise împotriva dușmanilor săi și oferă o critică a teoriilor historicismului teleologic, potrivit căruia istoria se desfășoară inexorabil în conformitate cu legile universale. Această analiză propusă de filozofi, în care statele/ societățile trebuie să se apere de dușmanii lor, a constituit de a lungul timpului o preocupare imagologică.

Totodată, specialiștii în psihologia socială au abordat și ei, în termenii constructiviști, o temă mai veche „Psihologia națională”. Aceștia au început să analizeze identitățile naționale și stereotipurile. *Revue de Psychologie des peuples*, o revistă franceză de psihologie și-a lărgit sfera cercetărilor, incluzând și domeniul imagologiei. Această revistă a oferit analize critice interesante despre identitățile naționale ca imagini colective de sine. Imagologia a avut în această revistă o rubrică permanentă (nr. 4/1965; nr. 3/1967; nr. 1/1970), două numere ale revistei fiind dedicate integral imagologiei: „Images des peuples” (nr. 3/1961) și „Images de l’Europe 1871-1971” (nr. 4/1971). Privind problema de metodologie, revista a mai scos două numere tematice, evidențiind interesul stârnit de perspectiva imagologică [10, p. 42].

În antropologie s-au produs de asemenea unele cercetări care vizează aspectul imagologic. Studiul, prea puțin cunoscut în spațiul românesc, *Romanian Culture and Behavior* (1943) a lui Ruth Benedict (1887-1948) se înscrie în liniile unui proiect ambițios, și anume antropologia la distanță. Acest proiect a fost inițiat de specialiștii care, ulterior, au fondat Institutul de Studii Interculturale. Antropologii au atras atenția asupra relațiilor internaționale din timpul celui de al Doilea Război Mondial și al Războiului Rece. Generația următoare de antropologi reprezentați prin Stocking (1987) și Wolf (1982) au început să analizeze critic ipotezele etno-centriste pe care propria lor disciplină le-a ignorat mai mult timp. Teoreticienii postcolonialismului Frantz Fanon (*Peau nore, masques blancs*, 1952) și Edward Said (*Orientalism*, 1978) au început și ei să abordeze teme privind stereotipurile, ca

parte a unui dezechilibru al puterii coloniale între „hegemon și subaltern”. De asemenea, s-a efectuat cercetări și studii privind *femeia*. [12, p. 23-24]. Și nu în ultimul rând, trebuie menționat studiul lui Ernest Gellner, *Nations and nationalisms* (1983), care a avut un impact imediat asupra studiului identității și al naționalismului.

După cum observăm, în această perioadă multe discipline și-au accentuat interesul pentru diversitatea națională. Iau amploare studiile în domeniul feminismului și abordărilor post-coloniale. Fiecare în felul lor, căderea comunismului și integrarea continuă a Europei și-au adus aportul în acest sens. Mobilitatea, globalizarea și natura multiculturală a societăților moderne din Occident au determinat cercetătorii să acorde atenție deosebită etniei și chiar religiei. Dar punctul cel mai important în evoluția imagologiei din această perioadă îl are Congresul Mondial al Științelor Istorice de la Stuttgart din 1985, unde a avut în centrul dezbaterilor imaginea Celuilalt, reprezentat de *străini, minoritari, marginali*. Lucian Boia afirma că „aceste trei categorii prezintă, evident, caractere de alteritate deosebit de accentuate, dar fapt este că celălalt se găsește peste tot, într-o rețea care reunește toate componentele unei comunități. Fiecare este un altul pentru alții. Fiecare ocupă un anumit loc față de centru (sau față de mai multe centre dispunând de propria lor perspectivă). Celălalt poate fi observat și «inventat» dintr-o mulțime de perspective” [2, p. 127-128].

Toate aceste preocupări făcând parte din spațiul diferitor discipline (psihologie, istorie, literatură, antropologie etc.) ce vizau domeniul imagologic au contribuit la trasarea unui drum al imagologiei. Într-un final putem sublinia ideea că această criză a literaturii comparate a avut și un efect pozitiv asupra evoluției imagologiei, forțând-o să-și regândească discursul, obiectivele, preocupările și direcțiile.

Etapă a treia. Din 2007 cercetările din domeniul imagologiei au demonstrat o maturitate în ceea ce privește imaginea „Celuilalt”. Și aceasta se datorează în mare parte Programului Aachen a lui Hugo Dyserinck desfășurat la Universitatea din Amsterdam și a tuturor discipolilor lui. În Germania și Austria își desfășoară activitatea lui F. Stanzel și W. Zacharasiewicz etc. Este îmbucurător faptul că au apărut cercetători în toate colțurile lumii, printre care România și Republica Moldova.

În ultimul timp are loc și un număr impunător de conferințe dedicate domeniului, precum *The Stranger (Străinul), de la Universitatea Sapientia din Miercurea Ciuc, Romania, 21-22 Aprilie 2017; National stereotyping and cultural identities in recent European crises, ținută la “Long Room Hub”, Trinity College Dublin, 09-11 Martie 2017; New perspectives on Imagology, de la Universitatea din Viena, 3-5 April 2018; iar pe 26-28 Iunie 2019 la Universitatea Warmia and Mazury in Olsztyn (Polonia), cu subiectul: *Image as a topic of communicative theory, cultural anthropology and text semiotics* și altele. Cercetările de la aceste conferințe vizează mai multe aspecte: regândirea termenilor-cheie ai imagologiei, abordările intersecționale ale imagologiei, genul, intervențiile coloniale, feministe și de tip Queer (ciudatul). Se discută condiția imagologiei într-o lume transnațională, post-colonială și globalizată. Se formulează concepția europeană a imagologiei văzută de la granițele sale, se definesc stereotipurile, se analizează felul în care diferitele genuri interacționează cu imagologia.*

La momentul actual funcționează un *site* care pune la dispoziție informații și noutăți din domeniul imagologiei. Site-ul *Imagologica* (<http://imagologica.eu>) este dedicat analizei critice a stereotipurilor culturale. Acesta este condus de profesorul și comparatistul olandez Joep Leerssen. Site-ul mai conține o listă bibliografică impunătoare, dar și unele studii ale reprezentanților notorii.

Imagologia, fiind o disciplină tânără în cadrul științelor umaniste, a reușit pe parcursul evoluției sale să-și obțină statutul de știință independentă. La baza evoluției imagologiei au stat numeroși gânditori, filozofi, istorici, antropologi și comparatiști ai timpului care, prin

contribuția lor, au consolidat disciplina. Fiecare etapă de evoluție a adus beneficiile sale. Ceea ce este îmbucurător e că, la etapa actuală, aceasta reprezintă un câmp promițător al studiului literaturii și oferă spațiul întâlnirii cercetătorilor din diferite științe umaniste.

BIBLIOGRAPHY

1. BALDENSBERGER, Fernand. *Où nous en sommes: examen de conscience d'un "comparatiste"*. În: *Revue Universitaire*, 28 année, tome second, 1919, p. 260-347.
2. BOIA, Lucian. *Pentru o istorie a imaginarului*. Capitolul al IV-lea *Jocul Alterității*, Humanitas, București, 2000.
3. CARRÉ, Jean-Marie. *L'Allemagne vue par les écrivains français au XIXe siècle*. În: *Revue de l'Université de Lyon*, 1928
4. CARRÉ, Jean-Marie. *Les Écrivains français et le mirage allemand. 1800-1940*, Boivin et Cie, Paris, 1947.
5. DYSERINCK, Hugo. *Zum Problem der „images“ und „mirages“ und ihrer Untersuchung im Rahmen der Vergleichenden Literaturwissenschaft*. 1966. <https://imagologica.eu/CMS/upload/dyser.pdf>
6. DYSERINCK, H. *Komparatistik. Eine Einführung*, Band 1, Bonn: Bouvier Verlag, 1981
7. DUȚU, Alexandru. *Modele, imagini, priveriști. Incursiuni în cultura europeană modernă*, Dacia, Cluj-Napoca, 1979, 272 p.
8. GUYARD, Marius-François. *La littérature comparée*. Paris, Presses Universitaires de France, „*Que sais-je?*”, 1951.
9. HUME, David. „*Of National Characters*”, <http://www.econlib.org/library/LFBooks/Hume/hmMPL21.html>
10. IACOB, Luminița-Mihaela. *Imagologia și ipostazele alterității: străini, minoritari, excluși*. În cartea: *Minoritari, marginali, excluși*, de Adrian Neculau și Gilles Ferreol, Polirom, Iași, 1996.
11. IOVU, Elisaveta. *Imagologia literară ca disciplină autonomă*. În: "Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației" Cahul, Moldova, Vol. II, 2018, pp. 323-326, https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/323-326_0.pdf
12. LEERSEN, Joep. *Imagology: History and Method*. În: *Imagology: The Cultural Construction and Literary Representation of National Characters, A Critical Survey*. Amsterdam: Rodopi, 2007, 476 p., pp. 17-32
13. MONTERDE, Antoni Marti. *Jean-Marie Carré i els orígens polítics de la imagologia comparatista*. În: *AFERS*, 82, 2015, ISSN: 0213-1471, pp. 1-21, <http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/108204/1/655018.pdf>
14. MONTERDE, Antoni Marti. *Literatura Comparada I Imagologia en la Primera Guerra Mundial: Fernand Baldensperger i Jean-Marie Carré*. În: *Estudis Romanics*. Vol. 38, 2016, p. 239-265, <https://www.researchgate.net/publication/283709702>
15. RENAN, Ernest. *What is a Nation?*, [http://ucparis.fr/files/9313/6549/9943/What is a Nation.pdf](http://ucparis.fr/files/9313/6549/9943/What_is_a_Nation.pdf)
16. XIANGYU, Liu. *Reflections on the Crisis of Comparative Literature as a Discipline*. În: *Research Article*, Higher Education Press and Springer-Verlag, 2010, pp. 321-339
17. WELLEK, Rene. *The concept of comparative literature*. În: *Yearbook of Comparative and General Literature*, 2, 1953, pp. 1-5.

18. WELLEK, Rene. *The Crisis of Comparative Literature*. În: *Concepts of Criticism*, New Haven: Yale University Press, 1963, p. 282-295,
19. ZACHARASIEWICZ, Waldemar. *The Theory of Climate and the North in Anglophone Literatures*. În: *Studia Imagologica 14*, Images of the North, de Sverrir Jakobsson, Rodopi B.V., Amsterdam – New York, 2009, 293 p.